

פרשת לך-לך: פושעים ללא גבולות

בשנת 1983 יהודי בשם ויליאם נקש רצח ערבי במועדון בצרפת, ולאחר המעשה ברח לישראל, בה נתפס בביצוע שוד אלים. מכיון שישראל חתמה על הסכם הסגרה בינה לצרפת, ביקשה צרפת מישראל כי תסגיר לידיה את נקש שביצע את העבירה בארצה. הדיון על הסגרתו הגיע לבית המשפט העליון ולמאבק ציבורי כנגד הסגרתו. שנים לאחר מכן אנו עדים למקרים נוספים של עבריינים שנעצרו בישראל ומדינות שונות ביקשו את הסגרתם אליה למצות איתם את הדין.

השאלה שבפנינו היא, האם מותר להסגיר אזרח יהודי לשיפוט בבית-משפט של גויים במדינה אחרת? מהו היחס הנכון בין ערבות החדית לבין שמירה על הקהילה מפני עבריינים שבתוכה?

בפרשת השבוע, לאחר שהגר ברח מבית שרה, מצווה אותה מלאך ה' לחזור לבית שרה: "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ ה' שׁוּבִי אֶל גְּבֻרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַחַת יָדֶיךָ".¹ ציווי זה עומד בסתירה לדברי התורה "לֹא תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו... עֲמֹד יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לֹ"ז".² הרמב"ם³ מסביר שאיסור הסגרת עבד לאדונו נובע ממידת הרחמנות, והיא אותה המידה שעלינו להסגיר רוצח שמבקש מקלט בתוככי המקדש: "וְכִי יָזֵד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מִעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לָמוֹת".⁴

בתוספתא⁵ הובא המקרה של שבע בן בכרי שמרד במלכות דוד, ותושבי עירו הרגוהו ובכך הצילו את עירם מהמצור, כדי ללמוד מכך על הלגיטימיות של מסירת אדם להריגה כדי להציל את חברי הקבוצה. לעומת זאת, בגיטין⁶ מובאת שאלת מר עוקבא לרבי אלעזר: "בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות, מהו?". רבי אלעזר הורה לו לא למוסרם למלכות אלא "דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאליהן". במקום אחר⁷ מתואר וויכוח בין התנאים בשאלה זו - רבי אלעזר ברבי שמעון התמנה ע"י המלכות לתופס הגנבים. על כך שלח לו רבי יהושע בן קורח: "חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלוקיני להריגה?". ענה לו רבי אלעזר: "קוצים אני מכלה מן הכרם". השיב לו רבי יהושע, שלא עליו מוטלת עבודה זו, אלא "יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו".

לדעת רבי אלעזר, ערך ההגנה על החברה עדיף מערך הערבות ההדדית, ולכן יש לכלות קוצים מהכרם ולא לתת לעברייני מקום מקלט בחברה אלא להסגירו לשלטון. לעומתו, סבר רבי יהושע שערך הערבות ההדדית וההגנה על העברייני מפני העונש גדול יותר מההגנה על החברה ועליה להכיל אותו ולא להסגירו לשיפוט זר.

וויכוח זה גרם לוויכוח בפסיקת ההלכה - לדעת המאירי⁸ יש לפסוק כרבי יהושע שאסור למסור עבריינים לשיפוט זר, אך הרשב"א⁹ שנשאל ממלך ספרד האם עליו לשפוט יהודי עברייני לעונש מוות, ענה שאין לבקש את רחמי המלך וליישם את הערבות ההדדית והחמלה על אותו עברייני, אלא יש להסגירו ולמצות איתו את עונש המוות, משום 'דינא דמלכותא' שאם לא כן ירבו העבריינים. כראיה לדבריו הביא הרשב"א את דעת רבי אלעזר שנהג למסור את העבריינים מהקהילה למלכות כדי לכלות הקוצים מהכרם.

הרב משה שיק¹⁰ נשאל אודות אישה החשודה שהרעילה למוות את בעלה, והקהילה השתיקה מקרה זה ולא דיווחה לשלטון. בני הקהילה תמחה על ההשתקה "מה זו שתיקה, ושלדעתם מצווה לבער הרע ושלא לחפות עליה". הרב ציטט

¹ בראשית (טז, ט).

² דברים (כג, טז-יז).

³ מורה הנבוכים (ח"ג פרק לט).

⁴ שמות (כא, יד). ראו גם: מלכים (א פרק ב, כח-כט).

⁵ תוספתא (תרומות פ"ז ה"כ).

⁶ גיטין (ז ע"א).

⁷ בבא מציעא (פג ע"ב).

⁸ מאירי (בבא מציעא פג ע"ב).

⁹ שו"ת הרשב"א (החדשות סימן שמה).

¹⁰ שו"ת מהר"ם שיק (ח"מ סימן נ).

רעיון בפרשה

נתנאל אוירבך

את הרשב"א, שיש לדווח על כך לשלטון ולשקול את השיקול הקהילתי לטובת בני הקהילה במיגור העבריינים מתוכה.

יתרה מכך, בגמרא¹¹ מתואר שרבי טרפון סירב לתת מקלט בביתו לבני הגליל שנחשדו בהריגה והשלטון מחפש אחריהם, וסיבתו היא משום שאין לחפות על העבריינים שבקהילה בשם הערבות ההדדית, שכן החיפוי עליהם יביא איתו עם הזמן התגברות פשיעה בתוך הקהילה. מקרה זה היווה תקדים לפוסקים שונים, בפניהם הובאו מקרים דומים של יהודי עבריין החבר בקהילה שיש למסור אותו לשלטון למיצוי הדין עימו ואין לקהילה לחפות עליו.¹² נחזור לפרשת נקש - לאור מה שהתבאר נראה שניתן להסגיר את נקש לשיפוט זר בצרפת. ואכן כך סבר השופט מנחם אֶלון¹³ שכהן כאחד משופטי העליון שדנו בתיק, והוא גיבה את החלטתו המשפטית בתקדימים ההלכתיים אותם ציינו. והוסיף, שאף אין חשש לאיסור פנייה לשיפוט בפני בתי-דין של גויים, שכן כל האיסור הוא משום החשש להטיית הדין, חשש שלא קיים בעידן המודרני במדינות מתקונות. עמדה משפטית זו התקבלה ע"י בית-הדין הרבני בירושלים¹⁴ וכן טען הרב חיים דוד הלוי¹⁵ שהתייחס להסכמי ההסגרה בין מדינות שונות למדינת ישראל, "שאינן כל מניעה הלכתית לחתום על הסכמי הסגרה עם מדינות זרות ולהסגיר פושעים יהודיים שירצו למצוא מקלט בישראל, לידי אותה מדינה שבה בוצע הפשע, יתמו חוטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם".

על החלטתו של השופט אֶלון הגיב בחריפות הרב שאול ישראלי וטען שאין להסגיר את נקש לצרפת.¹⁶ לדבריו, האיסור המרכזי בהסגרת עבריין למדינה זרה הוא שיפוט בפני בתי-דין של גויים, שהוא איסור עצמי הטומן בחובו ביזוי תורת ישראל וכפירה בהקב"ה.

כעת על הרב ישראלי להתמודד עם כל הראיות אותן הבאנו, מהם עולה שיש להסגיר את העבריין לשיפוט זר. הרב ישראלי¹⁷ ענה על כך וטען שאין להשוות את הפסיקות ההלכתיות שהובאו שכן הן ניתנו בהעדר סמכות שיפוטית ושלטון יהודי בגולה ולכן הם ביססו את ההיתר על דין המלכות למטרת תיקון החברה. בימינו שיש בתי משפט בישראל, יש לדון את העבריין בבית-הדין בישראל ולא לפני גויים.

בסיום מוסיף הרב ישראלי שיקול חשוב שיש בו מהדמיון לקהילה היהודית בגולה: "נוסף על כך שישבה במאסר מנתקת אדם ממשפחתו, מחבריו ומאורח החיים הנורמלי של אדם בחופש, המאסר בחו"ל מרחיק אותו מההווה היהודי, מחג ומועד, ומכל משהו יהודי. חיים ממושכים בן נכרים נוסף על היותם פושעים... מוציאים אותו מכלל ישראל באופן מוחלט והרי זה מעין מיתה רוחנית".

¹¹ נדה (סא ע"א).

¹² ב"ח (שו"ת הב"ח הישנות, סימן מג; יו"ד סימן קנז); שו"ת התשב"ץ (ח"ג סימן קסח); שו"ת חוות יאיר (סימן קמו); שו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סימן ט). ראו הרב אליעזר יהודה ולדינברג (הלכות מדינה, ח"א עמוד ריד-רטו) המביא מפנקסי קהילות שונות שתיקנו לגרש אנשים מהקהילה כדי שישבו בתשובה ולא יקלקלו את הקהילה, אך לא מדובר על הסגרה לשלטון גוי.

¹³ תחומין (כרך ח עמוד 263-296).

¹⁴ תחומין (כרך ט עמוד 63-64).

¹⁵ שו"ת מים חיים (ח"א סימן סז).

¹⁶ תחומין (כרך ח עמוד 291); חוות בנימין (ח"א סימן כג). ראו גם: הרב יהודה גרשוני (קול צופיך, עמוד ר-רט).

¹⁷ תחומין (כרך ח עמוד 287-296).